

Et ambisiøst forsøk på tilnærming mellom Tyrkia og Armenia snublet i tragisk historie og intrikat geografi. Men etter fiaskoen har grasrotdiplomatiet blomstret opp.

Nye broer over stengt grense.

SVEN GUNNAR SIMONSEN
Dr. philos.,
frilansskribent

Jerevan. Tilbakeslaget kom brått og hardt: en oktoberdag i 2009 undertegnet Tyrkias og Armenias presidenter to protokoller som skulle normalisere det anstrengte forholdet mellom de to landene. Grensen skulle åpnes, diplomatiske forbindelser gjenopprettes, og den smertefulle historien diskuteres. Men rasende protester skremte politikerne. Etter kort tid var optimismen borte og jakten på syndebukker i gang.

Begge landene ville tjene på en normalisering. Men særlig to store temaer gjør det vanskelig, og de kom i veien også denne gangen. Det ene er Armenias strid med nabolandet Aserbajdsjan om regionen Nagorno Karabakh. Det andre er massedrapene på armenere i Det ottomanske riket i 1915.

På overflaten ser forholdet mellom Armenia og Tyrkia i dag like fastlåst ut som før protokollforhandlingene. Men situasjonen er ristet opp. Utålmodige private aktører driver nå sine egne prosjekter for å bygge bro over grensen. Samtidig presser USA, EU og Russland på for å få lederne til å snakke sammen igjen.

«**Svik**». Paradoksalt nok var kanskje forhandlingsklimaet mellom presidentene Serzh Sargsyan og Abdullah Gül for godt høsten 2009. Armenere kan ha trodd at Tyrkia hadde klarert protokollene med sin nære allierte Aserbajdsjan. Men i Baku ble man rasende. Alle tyrkiske flagg ble fjernet fra hovedstadens gater, og prisen på gass til Tyrkia ble jekket opp.

Tyrkerne tok like feil hvis de antok at Armenias president hadde ryggdekning fra sine egne, og da særlig den viktige armenske diasporaen. Særlig det at protokollene ville opprette en internasjonal kommisjon for å se på landenes felles historie, ble sett som et svik: diasporaen er i hovedsak etterkommere etter folk som overlevde massedrapene i 1915. Diasporaen leste protokollene slik at de stilte spørsmål ved det som for dem er et historisk faktum: et tyrkisk-ottomansk folkemord som kostet over én million armenere livet.

Men det var tyrkerne som først fikk kalde føtter. De hadde gått med på å ta ut av protokol-

lene alle henvisninger til Nagorno Karabakh. Men med Aserbajdsjans voldssomme reaksjon følte de seg tvunget til igjen å gjøre en normalisering avhengig av fremgang i Nagorno Karabakh-spørsmålet.

I Jerevan ga Tyrkias kursendring opposisjonen mulighet til å hamre løs på president Sargsyan, og han måtte finne sin måte å rygge ut av krisen på. Siden da har begge parter ventet på at den andre skal ta neste skritt.

Armenias innenrikspolitiske klima var dårlig fra før. Landet gjennomlevde en alvorlig krise da to kandidater hevdet å ha vunnet presidentvalget i 2008. Ti demonstranter ble drept da den sittende presidenten lot politiet brutalt slå ned protester rettet mot hans egen foretrukne kandidat – dagens president. Richard Giragosian, direktør for *Senter for nasjonale og internasjonale studier i Jerevan (ACNIS)*, ser forhandlingene med Tyrkia i sammenheng med disse problemene: «Presidenten ønsket en utenrikspolitisk triumf, for å oppveie for sin lave legitimitet på hjemmebane», sier han.

«**Folkemorrdagen**» Hver 24. april samles flere hundre tusen armenere ved folkemordmuseet i Jerevan, for å minnes massedrapene i 1915. Bildet er fra seremonien i 2010. Foto: AP/SCANPIX

Håp og splid Ved grensen mot Armenia bygger en tyrkisk kunstner et 35 meter høyt monument som symbol på forsoning mellom tyrkere og armenere. Ikke alle er begeistret – statsminister Recep Tayyip Erdoğan har kalt monumentet «monstrøst» og vil rive det. Foto: MEHMET AKSOY, AP/SCANPIX

Internasjonalt press. I Kaukasus er det meste flettet inn i geopolitikken. I dagens forhold mellom Armenia og Tyrkia kan det også ha en positiv side. For også andre makter har en interesse av at konflikten løses:

Russland, tradisjonelt Armenias store beskytter, er mer opptatt enn tidligere av stabilitet i Kaukasus. I de russiske republikkene i Nord-Kaukasus er uroen stor. Mellom Russland og Armenia ligger Georgia, som Russland var i krig med i 2008. Russland ønsker også å utvikle sitt forhold til Tyrkia.

I USA ønsker president Barack Obama et godt forhold til Tyrkia, som er en stadig viktigere aktør i Midtøsten; han vil ha stabile energileveranser fra Aserbajdsjan, og han vil være venner med den ressurssterke armenske diasporaen i USA. EU har også interesse av at konflikter dempes i nabolaget.

Tyrkia på sin side jobber med å rydde opp i flere anstrengte naboforhold. «Null problemer med naboene» kalles utenriksminister Ahmet Davutoğlu's hovedlinje. I Ankara lokkes man også av økonomiske gevinster: I grenseområdene er befolkningen hovedsakelig kurdisk, og oppslutningen om regjeringen er svært lav. Et økonomisk oppsving kunne gi økt stabilitet i regionen.

I Armenia kan folk håpe på billigere importvarer. Armenia importerer allerede mye fra Tyrkia, men importen går via Georgia, og prisene blir høye på grunn av korrupsjon og mangel på konkurranse.

Lokalt tøvær. Protokollforhandlingene i 2009 «løst på steiner som satt dypt», uttalte Tyrkias president Abdullah Gül i høst. Han sa også at han er engasjert i et «stille men avgjørende» diplomati med Armenia og Aserbajdsjan.

Men det er ikke lenger bare politikerne som forsøker å bygge bro mellom Tyrkia og Armenia. Det gjør også stadig flere ikke-statlige aktører.

I byen Vanadzor nord i Armenia har den regionale TV-kanalen *Lori TVR* gjennom en kjede av tilfældigheter havnet i samarbeid med en TV-kanal i den tyrkiske byen Kars. Team fra *Lori TVR* og tyrkiske *Serhat TV* har besøkt hverandre, og de har produsert dokumentarer fra steder deres seere ikke kan besøke. Programmene handler ikke om politikk, men om kultur, sport og hverdagsliv.

«Vi har kringkastet hvert eneste bilde vi har filmet i Tyrkia flere ganger, og reaksjonen har vært enorm. Vi har fått mange telefoner, til og med fra regjeringen i Jerevan ringte de og sa at de likte det vi gjør», forteller Armen Sakhlyan, som eier og driver *Lori TVR*.

Siden 1994 har det vært umulig å krysse elven som markerer grensen her. «Rett der borte ligger min farfars landsby, med familiens gravsteder. Jeg kan se den, men ikke besøke den», ble TV-teamet fortalt av armenere.

På den andre siden av grensen ble journalistene møtt med vennlighet. Men i de kurdiske landsbyene var det, ifølge Sakhlyan, også enkelte som var redde for at armenere vil gjøre krav på eiendom der hvis grensen blir åpnet.

«**En ting vi kan gjøre med sendingene våre er å forklare at de ikke har noe å frykte.**»

Tyrkia jobber med å rydde opp i flere anstrengte naboforhold.

Tøvær på TV Armen Sakhlyans TV-kanal samarbeider med en kanal på den andre siden av den stengte grensen. Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN

fakta

Armenia

- Hovedstad:** Jerevan.
- Folketall:** Ca. 3 mill.
- 98 prosent etnisk armensk.
- Religion:** 95 prosent armensk apostolisk (ortodoks kristen).
- Språk:** Armensk.
- Areal:** 29 800 km² (1/11 av Norges areal).
- » Armenia var en av Sovjetunionens 15 republikker som ble selvstendig i desember 1991.
- » Landet har ikke tilgang til hav.
- Det grenser mot Aserbajdsjan, Tyrkia, Georgia og Iran.
- » Nagorno Karabakh, en armensk-befolket enklave i Aserbajdsjan, er formelt selvstyrt, men ingen stater har anerkjent «Republikken Nagorno Karabakh».

Kilder: CIA Factbook, National Geographic.

